

Mannen som förlorade rösten men inte språket

Berättelse

Två liv på en gång

Tomas Tranströmer föddes i Stockholm 1931. Föräldrarna skilde sig tidigt, och han växte upp ensam med sin mor, en lärare. Redan som tonåring började han skriva dikter, men han valde ändå en trygg yrkesbana och utbildade sig till psykolog. Resten av livet kom att präglas av denna dubbelhet: å ena sidan en lågmäld tjänsteman som hjälpte andra, å andra sidan en av landets mest beundrade poeter.

Att han lät de två rollerna leva sida vid sida var inget tillfälligt. Han arbetade först med unga lagöverträdare på en ungdomsvårdsskola och senare, från 1965, vid Arbetsmarknadsinstitutet i Västerås, där han hjälpte människor med funktionsnedsättning och tidigare fångar att hitta tillbaka till arbetslivet. Mötet med människor i utsatta lägen satte spår, vilket många läsare menar går att ana i hans dikter.

En sparsam men lysande författare

Tranströmer debuterade 1954 med "17 dikter", en av de mest uppmärksammade debuterna under hela årtiondet. Trots framgången skrev han långsamt och gav ut få böcker. Varje dikt var hårt arbetad och förtätad, som om inget ord fick vara överflödigt. Hans bilder hämtades ofta ur den nordiska naturen, ur årstidernas växlingar och ur de korta ögonblick då det vardagliga plötsligt öppnar sig mot något större och mer gåtfullt.

Följaktligen blev hans poesi inte bunden till Sverige. Den lästes och älskades runt om i världen och översattes så småningom till mer än sextio språk, vilket är ovanligt för en poet som skrev på ett litet språk. Han hade nära kontakt med diktare i andra länder, och hans knappa, klara stil visade sig fungera långt utanför den svenska kontexten.

Slaget som inte tystade honom

År 1990 drabbades Tranströmer av en stroke. Den lämnade honom delvis förlamad och nästan helt utan tal. För en människa vars hela liv kretsade kring språket kunde detta ha inneburit slutet. Trots detta gav han inte upp. Han fortsatte att skriva, om än långsamt, och flera av de diktsamlingar som kom efter sjukdomen räknas i dag till hans allra främsta. Han lärde sig också att spela piano med enbart vänster hand, och musiken blev ett sätt att fortsätta uttrycka sig när talet svek.

Att hans senare verk anses så starka säger något viktigt: sjukdomen begränsade kroppen, men inte det inre språket. Han hade förlorat rösten, men inte orden.

Ett erkännande och ett eftermäle

År 2011 tilldelades Tomas Tranströmer Nobelpriset i litteratur. Motiveringen löd att han genom sina förtätade, genomlysta bilder ger oss ny tillgång till verkligheten. Han dog i Stockholm 2015. Det som lever kvar är inte bilden av en sjuk man, utan av en poet som med få ord lärde oss att se det vanliga på nytt.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
präglas	formas eller färgas starkt av något
dubbelhet	att två sidor finns samtidigt
lågmäld	tyst och stillsam, inte högljudd
lagöverträdare	person som har brutit mot lagen
funktionsnedsättning	när kroppen eller hjärnan fungerar annorlunda än vanligt
utsatt	i en svår eller osäker situation
förtätad	sammanpressad, full av mening på liten plats
överflödig	onödig, något man inte behöver
kontext	sammanhang som något hör hemma i
drabbas	råka ut för något svårt
svika	inte fungera när man behöver det
eftermäle	det man minns en person för efter döden

Läsförståelsefrågor

- Vad menas i texten med att Tranströmer levde “två liv på en gång”?
 - Han bytte namn mitt i livet
 - Han var samtidigt psykolog och poet
 - Han bodde omväxlande i Sverige och utomlands
- Hur beskrivs Tranströmers sätt att skriva?
 - Snabbt och med många böcker
 - Sparsamt, med få men hårt bearbetade dikter
 - Slarvigt och utan eftertanke
- Varför är det ovanligt att hans dikter översattes till så många språk?
 - För att han skrev på ett litet språk
 - För att han skrev på engelska från början
 - För att han bara skrev korta texter
- Vad hände efter stroke 1990?
 - Han slutade helt med både ord och musik
 - Han fortsatte skriva och lärde sig spela piano med vänster hand
 - Han flyttade utomlands och slutade skriva
- Vad blev Tranströmer tilldelad 2011?
 - Nordiska rådets pris
 - Augustpriset
 - Nobelpriset i litteratur
- Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 - Tranströmer arbetade en tid med unga som hade brutit mot lagen.
 - Tranströmer gav ut många böcker varje år.
 - Efter stroke kunde han tala precis som förut.
 - Tranströmer fick också en del internationella priser före Nobelpriset.
- Förklara med egna ord vad meningen “Han hade förlorat rösten, men inte orden” betyder.
- Texten antyder att mötet med utsatta människor “satte spår” i hans dikter. Vad tror du menas med det?
- Varför tror du att musiken blev så viktig för Tranströmer efter sjukdomen? Motivera ditt svar.
- Texten säger att flera av hans dikter efter sjukdomen “räknas till hans allra främsta”. Vad antyder detta om förhållandet mellan svårigheter och kreativitet?

11. Vad menar du att Nobelmotiveringen “ny tillgång till verkligheten” innebär? Ge ett exempel på hur en dikt skulle kunna göra det.
12. Vilket budskap tror du att texten som helhet vill förmedla om Tranströmers liv?

Diskussionsfrågor

- Tranströmer hade ett vanligt yrke vid sidan av sitt skrivande. Vilka fördelar och nackdelar kan det finnas med att inte leva enbart på sin konst?
- Han skrev få men mycket genomarbetade verk. Diskutera: är kvalitet alltid viktigare än kvantitet, eller finns det situationer där mängd betyder mer?
- Efter stroke n hittade Tranströmer nya sätt att uttrycka sig. Känner du till någon person, i ditt liv eller i historien, som hittade en ny väg efter en stor förlust? Berätta.
- **Skriv (6–8 meningar):** Skriv en kort text om ett ögonblick då något helt vanligt plötsligt kändes betydelsefullt för dig. Försök, precis som Tranströmer, måla en tydlig bild med dina ord.